

Návod pro práci s programem ACD/ChemSketch

verze 12

1) Šťučně o ChemSketchi

Program ACD/ChemSketch slouží ke kreslení **chemických struktur** včetně jejich **vizualizace** a hodí se pro kreslení i jiné chemické grafiky (např. **chemických aparatur**).

2) Získání programu

Program ACD/ChemSketch **Freeware** je k dispozici ke stažení na internetové adrese <http://www.acdlabs.com/resources/freeware/chemsketch/>. Aktuální verze nese číslo 14.

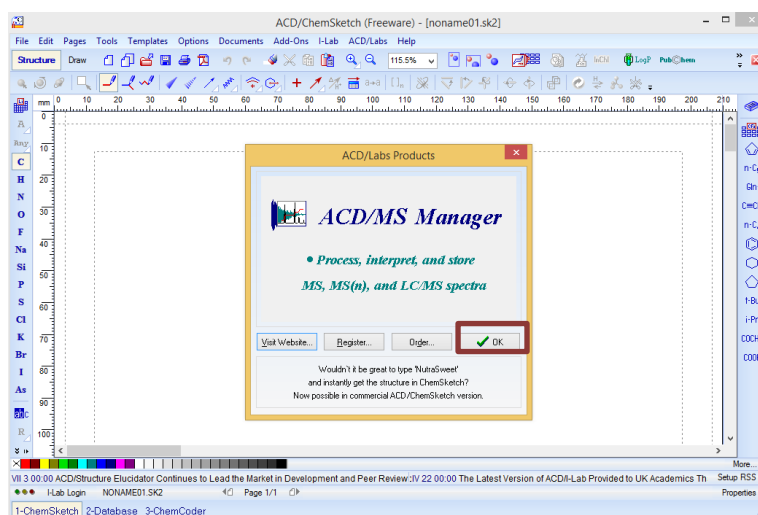
V multimediální učebně je nainstalována verze č. 12, k níž se vztahuje i tento návod (a lze ji stáhnout např. zde <http://www.slunecnice.cz/sw/acd-chemsketch/>). Freewarová verze je zdarma pouze pro osobní potřebu či výukové účely.

3) Spuštění programu

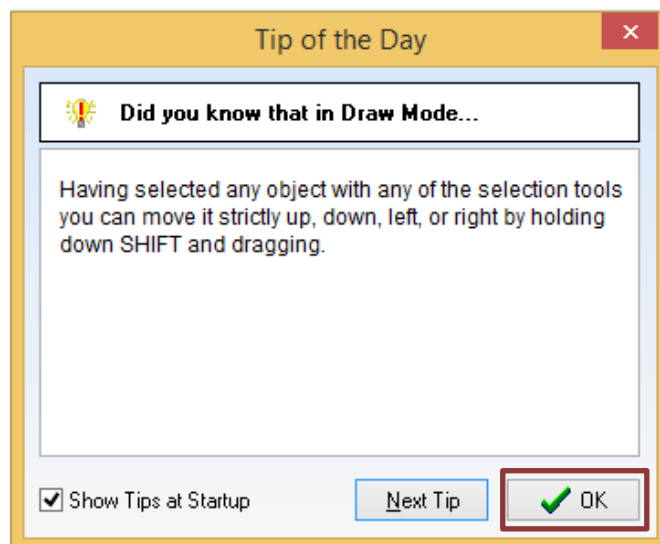
Program se spouští přes ikonu nebo z nabídky **Start** → **Všechny programy** zvolte **ACD/Labs 12.0** a potom **ChemSketch**.

Otevře se **pracovní prostředí programu** (v záhlaví příslušného okna naleznete nápis **ACD/ChemSketch (Freeware) - [noname01.sk2]**).

Obrázek 1: Pracovní prostředí programu a dialogové okno ACD/Labs Products

Dále Vás uvítá okno **ACD/Labs Products**, které uzavřete kliknutím na tlačítko **OK**.¹ Následně se otevře okno automatické nápovědy **Tip of the Day**. Kliknutím na **Next Tip** si zobrazíte další nápovědu a odškrtnutím pole **Show Tips at Startup** byste mohli zrušit zobrazení nápovědy po spuštění programu (prosím neprovádějte). Okno zavřete kliknutím na **OK**, čímž se dostanete již do samotného pracovního prostředí.

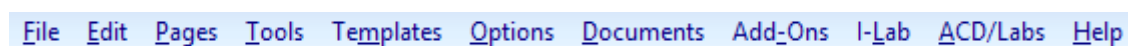
4) Prostředí Structure/Draw

ChemSketch pracuje ve dvou základních prostředích: **Structure** a **Draw**, mezi nimiž se přepíná tlačítky

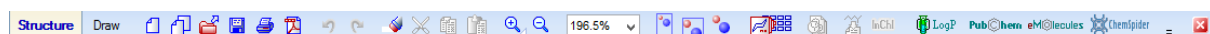
 umístěnými v levém horním rohu obrazovky. V prostředí **Structure** lze kreslit chemické vzorce (struktury) a reakční schémata, zatímco **Draw** slouží ke kreslení jiných grafických objektů.

Pracovní prostředí se skládá z následujících prvků, které jsou v režimu Structure/Draw velmi podobně uspořádané.

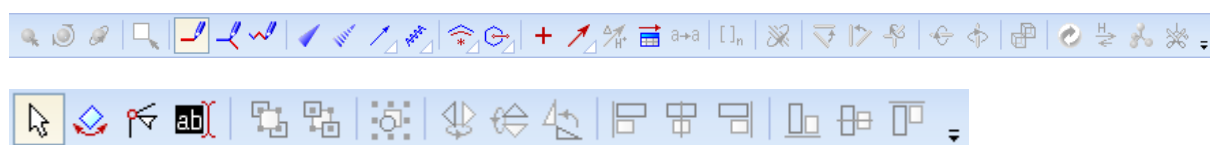
Menu

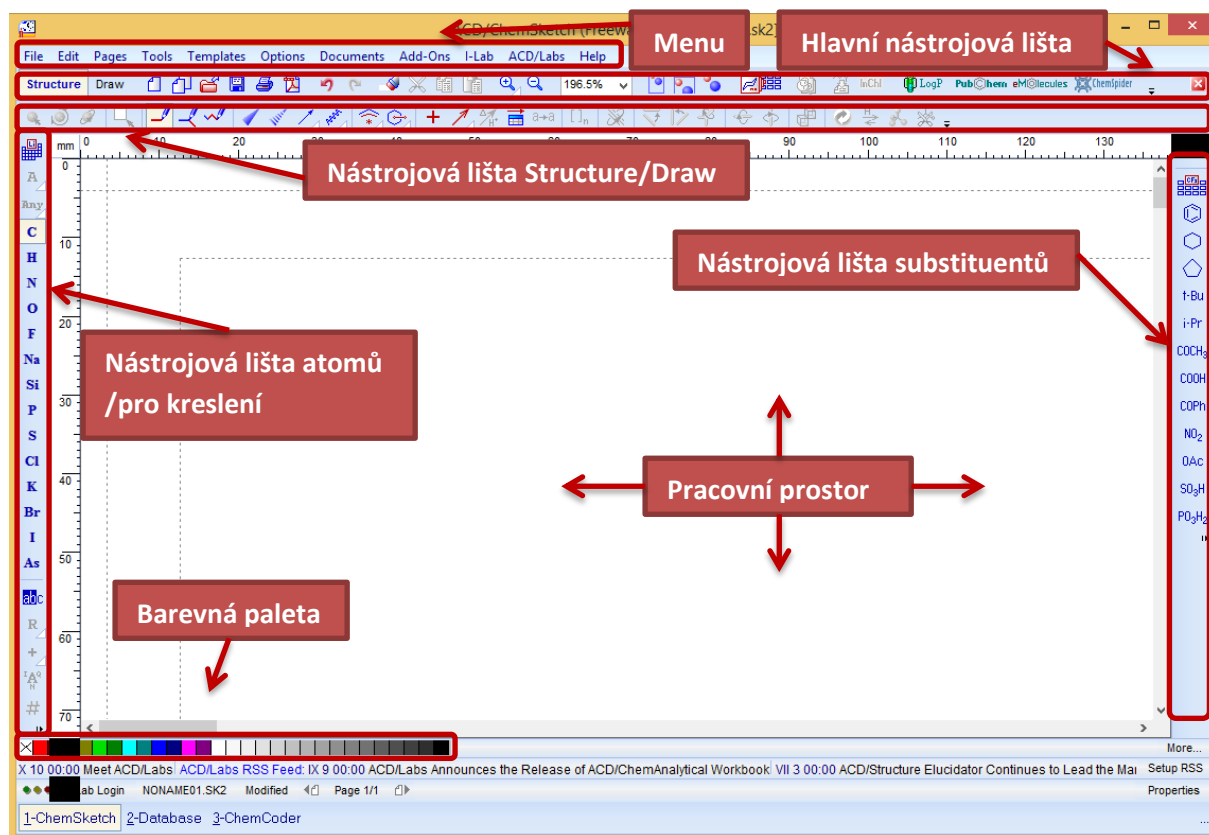
Hlavní nástrojová lišta (zkráceně hlavní lišta)

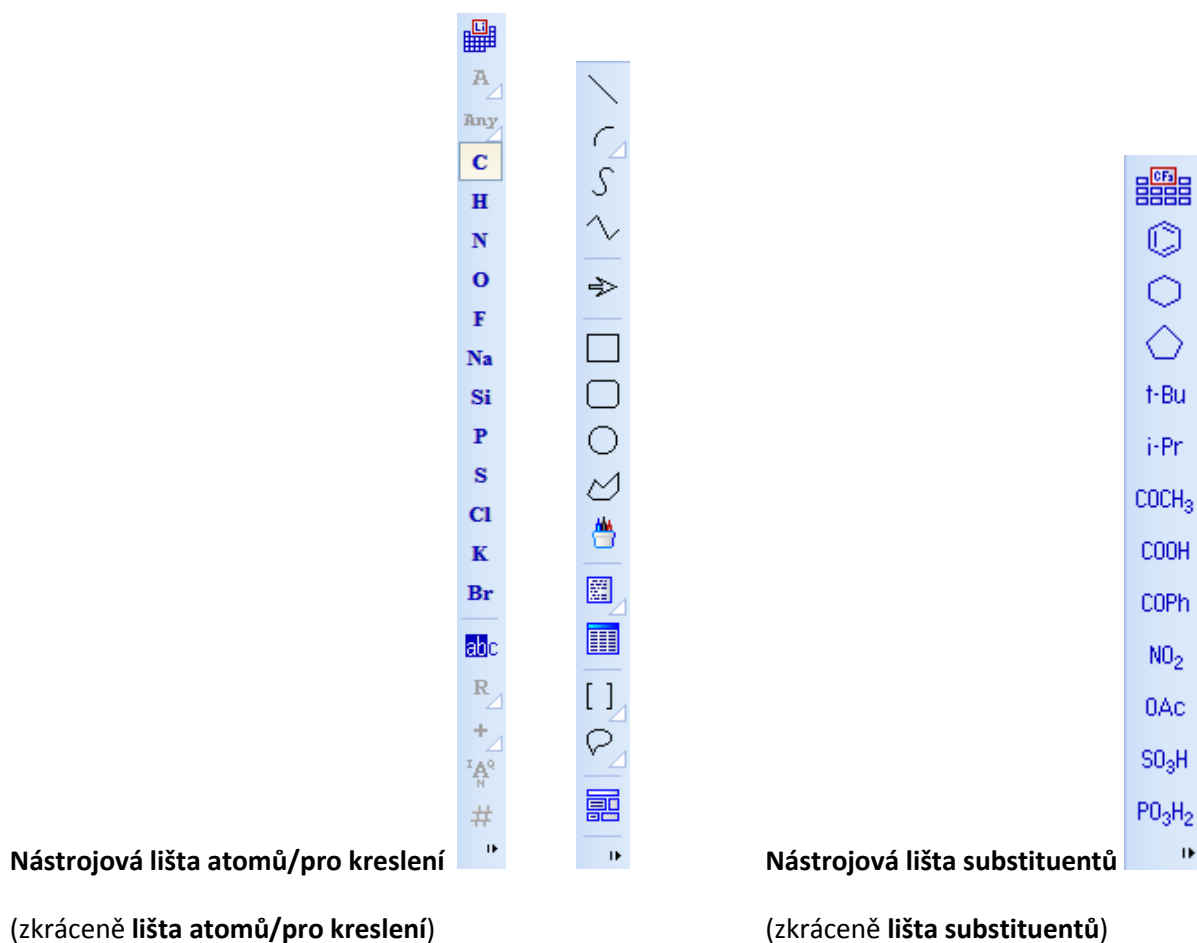
Nástrojová lišta Structure/Draw (zkráceně lišta Structure/Draw)

¹ Pokud chcete, aby se při následujících spouštěních programu okno neotevíralo, z nabídky **Help** zvolíte **ACD/Labs Products** a odškrtnete pole u **Show this Screen at Startup**.

Obrázek 2: Celkové uspořádání pracovního prostředí programu

Barevná paleta

5) Štránky dokumentu, práce s více dokumenty

Novou stránku vložíte do dokumentu pomocí **Menu – Pages – New** (mezi stránkami pak přecházíme pomocí ikony **Page 2/2** pod lištou barev).

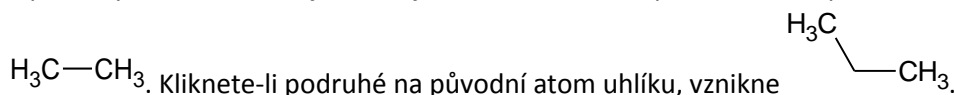
Kromě dokumentu, ve kterém si budete zkoušet vytváření struktur, můžete využít pomocný dokument **Chemsketch_podpurny.sk2**. Mezi oběma dokumenty se můžete přepínat pomocí **Menu – Documents**.

6) Prostředí Structure

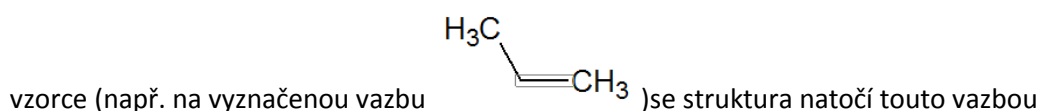
a) Normální kreslení (Draw Normal)

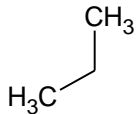
1. V prostředí **Structure** vyberte ikonu **Draw Normal** v **Nástrojové liště Structure** (pokud jste po spuštění programu neklikli na jinou ikonu **lišty Structure**, je ikona **Draw Normal** ve výchozím nastavení vybraná).

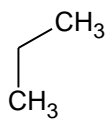
2. Vyberte **atom uhlíku** v **Nástrojové liště atomů** (také defaultně vybraný).
3. Kliknutím levým tlačítkem do volného pracovního prostoru se vykreslí **CH₄**. Kliknutím jinam do prostoru se vykreslí další molekula **CH₄**.
4. Opětovným kliknutím **na** již existující molekulu **CH₄** se přidá **–CH₃** skupina a vznikne

5. Kliknutím na ikonu **Set Bond Vertically** a kliknutím na jakoukoli vazbu vytvořeného

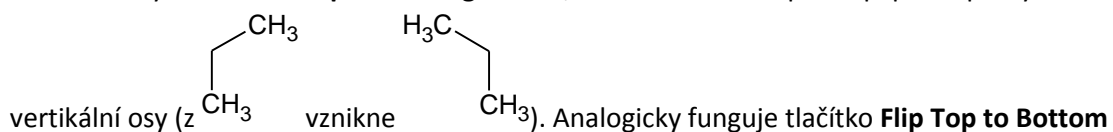

vertikálně (svisle), v uvedeném příkladu takto: . Kliknete-li znovu na tutéž vazbu, struktura se nám přetočí do další varianty, při níž je vybraná vazba natočena vertikálně

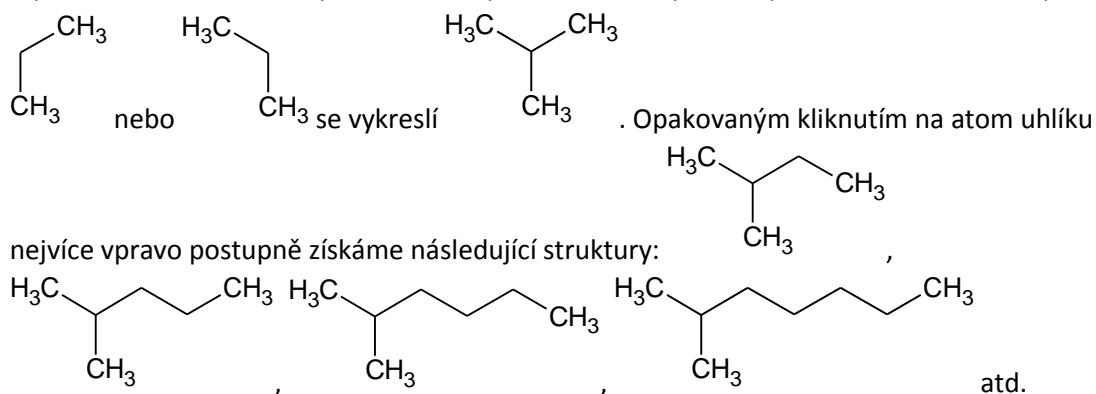
. Analogicky funguje ikona **Set Bond Horizontally** .

6. Kliknete-li nyní na ikonu **Flip Left to Right** , struktura se nám překlopí podél pomyslné

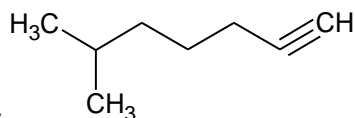
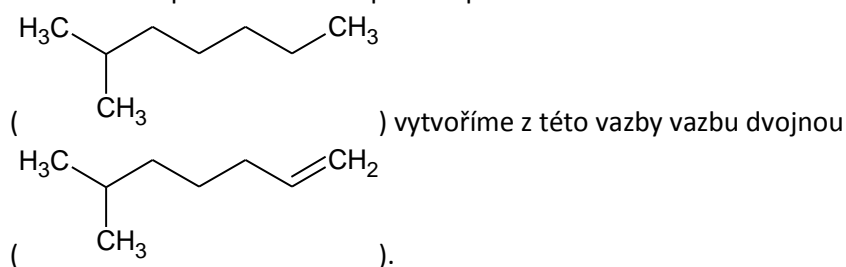
(překlopení podél pomyslné horizontální osy struktury), či **Flip on Bond** (překlopení podél pomyslné osy struktury procházející vybranou vazbou).

7. V prostředí **Draw Normal** po kliknutí na prostřední (nevyznačený) atom uhlíku struktury

b) Dvojně a trojně vazby

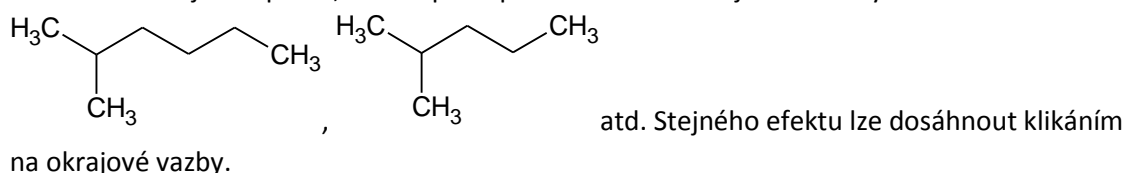
1. **Kliknutím na poslední vazbu** vpravo v poslední nakreslení struktuře

2. **Druhým kliknutím na tuto vazbu** vznikne vazba trojná:
 3. **Třetím kliknutím na tuto vazbu** vznikne opět vazba jednoduchá.

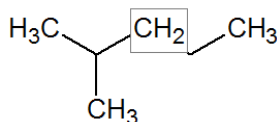
c) Mazání atomů

1. Po kliknutí na ikonu **Delete** v **Hlavní nástrojové liště** a následném najetí na některý atom či skupinu atomů v již nakreslené struktuře se objeví velká černá šipka s nápisem **DEL** a po kliknutí jsou tyto atomy smazány. Budete-li takto postupně klikat na atomy uhlíku ve struktuře nejvíce vpravo, budou postupně vznikat následující struktury:

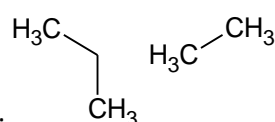

2. Efektu mazání lze také dosáhnout pomocí ikony **Select/Move** v **liště Structure** a následného označení atomu/skupiny atomů, jež má být vymazána společně se stiskem klávesy **Delete**.

3. Vyberete-li pomocí ikony **Delete** atomy nebo vazby **uprostřed řetězce** (např. jako na obrázku

), dojde k **rozpojení řetězce**:

. Stejného efektu

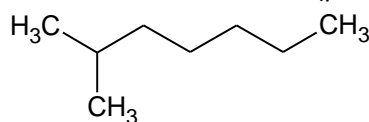
lze dosáhnout pomocí ikony **Select/Move** a klávesy **Delete**.

d) Zrušení akce

1. Pokud provedete nechtěnou operaci, můžete ji vrátit zpět pomocí ikony **Undo** (Zrušit) .

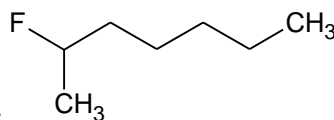
Jakmile využijete tlačítko **Undo** (můžete i několikrát za sebou), je aktivována ikona **Redo** (Předělat) , která vrací změny provedené ikonou **Undo**.

2. Stejného efektu lze dosáhnout pomocí klávesových zkratk **Ctrl+Z – Undo**, **Ctrl+Y – Redo**.
3. Vyzkoušejte si uvedené ikony či zkratky a nakonec získajte zpět původní strukturu z bodu 6 oddílu **Normální kreslení** (před vysvětlováním násobných vazeb), tedy

e) Výměna atomů

1. Kliknutím např. na atom fluoru **F** v **liště atomů** a následným kliknutím na levý uhlíkový

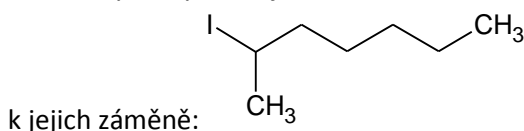

atom se tento změní v atom fluoru:

2. Pokud některý atom (např. **I**) není v liště atomů, stačí kliknout na **ikonu periodické tabulky**

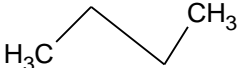
v téže liště a atom z ní vybrat a následně potvrdit tlačítkem **OK**. Tím dojde k zaznamenání atomu do **liště atomů**.

3. Máte-li vybraný atom jodu **I** v **liště atomů** a kliknete na atom fluoru v naší struktuře, dojde

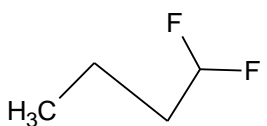
f) Nepřetržité kreslení (Draw Continuous)

1. Pokud v režimu **Normálního kreslení** a vybraném atomu **C** kliknete na dvě volná místa pracovní plochy, vzniknou dvě skupiny CH_4 .
2. Pokud přejdete do režimu **Nepřetržitého kreslení (Draw Continuous)**, ikona , vyberete atom **C** a opět kliknete na dvě volná místa pracovní plochy, vznikne molekula **ethanu**, dále

propanu, butanu atd. Kreslení ukončíte např. kliknutím na tlačítko **Select/Move** (dále také **pravým tlačítkem myši** či klávesou **Esc**). V tomto režimu mohou být vazby kresleny pouze z černě zvýrazněného atomu. Automaticky je to poslední nakreslený atom. Chcete-li kreslit vazby z jiného atomu, stačí na něj kliknout, čímž se zvýrazní.

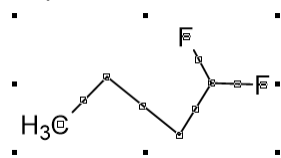
3. Chcete-li v režimu **Nepřetržitého kreslení nahradit atomy vodíku** např. **atomy fluoru**, musíme: a) v liště atomů vybrat atom fluoru, b) označit kliknutím atom uhlíku (např. ten úplně vpravo v butanu), na který se má fluor navázat, c) dalším kliknutím na tento atom

uhlíku dojde k navázání fluoru: . Chcete-li navázat další atom fluoru, musíme postup b), c) opakovat – označit atom uhlíku a dalším kliknutím navázat fluor

g) Vybrání, přemístění, kopírování a mazání struktury

1. Pomocí ikony **Select/Move** lze **vybrat** příslušnou **strukturu** a to tak, že kliknete do prostoru uvnitř obdélníkové plochy vymezené krajními atomy struktury:

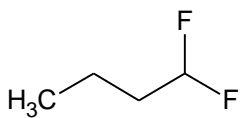
- Strukturu lze také vybrat kliknutím a tažením myši (při vybrané ikoně **Select/Move**). Při stisknutí klávese **Shift** takto můžete vybrat více struktur.
2. Po najezení myši na některý z atomů nebo některou z vazeb struktury (u kurzoru se objeví černý křížek) lze tažením myši tuto strukturu **přemístit na pracovní ploše**. Uvolněním myši dojde k umístění struktury.
3. Tlačítko **Select/Move** lze také použít pro rychlé **vykopírování struktury** do jiného programu, např. **MS Word**. Stačí strukturu označit, zkopírovat pomocí zkratky **Ctrl+C** a vložit do daného programu pomocí zkratky **Ctrl+V**. Strukturu také můžete zkopírovat přímo **do ChemSketchu**. Po stisknutí **Ctrl+C** a **Ctrl+V** se objeví náhled struktury, kterou snadno umístíte na vybrané

místo kliknutím myši. Pokud si vložení zkopírované struktury **rozmyslíte**, stačí stisknout **pravé tlačítko myši**.

4. Vyberete-li pomocí **Select/Move** strukturu, nebo více struktur a stisknete-li klávesu **Delete**, dojde k jejich vymazání. Můžete tak vymazat kopii právě vložené struktury z bodu 3.

h) Vyčištění struktury

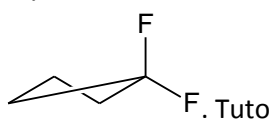
1. Vyberte strukturu nakreslenou v rámci nepřetržitého kreslení (viz oddíl g)) pomocí ikony **Select/Move**.
2. Následně stisknete ikonu **Clean Structure** (Vyčištění struktury) na **Nástrojové liště Structure**, čímž se optimalizují všechny vazebné délky a úhly v nakreslené struktuře:

3. Pokud stisknete ikonu **Clean Structure** aniž by byla vybrána konkrétní struktura, optimalizují se **všechny struktury na stránce**. Také jiné ikony (např. otáčení struktury podle vazby) se aplikují na všechny struktury na stránce, pokud nevyberete jednu strukturu.

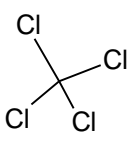
i) Tažení myši

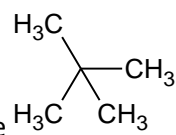
1. V prostředí **Draw Normal** či **Draw Continuous** lze využít tažení myši.
2. **Táhnutím myši od jednoho atomu ke druhému** (např. mezi dvěma skupinami CH₃) se vykreslí jednoduchá vazba mezi těmito atomy.
3. **Tažením myši od vybraného atomu do volného prostoru** se vloží nový atom na konec kreslené vazby. **Naopak tažením myši z volného prostoru k atomu** se vloží atom na začátek nové vazby.
4. Zkuste táhnout myši ve struktuře z bodu 2 oddílu n) Vyčištění struktury: od levého atomu

uhlíku k atomu uhlíku nejvíce vpravo. Vznikne následující struktura: . Tuto

strukturu optimalizujeme pomocí **Clean Structure**: .

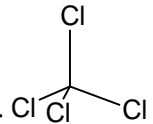
j) Prostorové vazby

1. Nakreslete strukturní vzorec tetrachlormethanu **CCl₄**: . (Např. pomocí **Draw**

Normal nakreslíme , kde následně nahradíme methylové skupiny atomy chloru.)

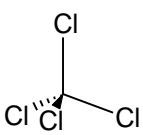

2. Vyberete strukturu a kliknete na ikonu **3D Optimization** v liště **Structure**. Tím nám bude

umožněno pomocí myši natočit strukturu do následující polohy: .

3. Nyní pomocí ikon a můžete vyznačit prostorové vlastnosti vazeb. Vyberete ikonu a následně označíme příslušnou vazbu:

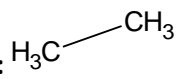

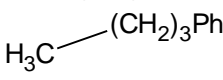
- ikona slouží k vytvoření **vazeb orientovaných směrem k nám**,
- ikona slouží k vytvoření **vazeb orientovaných od nás pryč**,

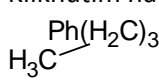
- vytvoříme následující strukturu: .

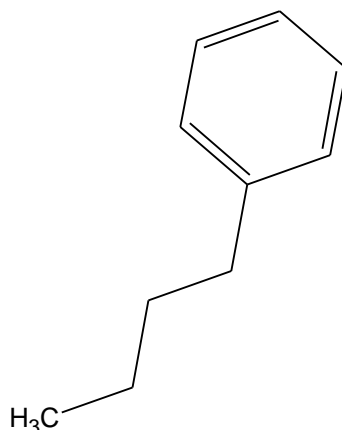
4. Podobně fungují následující ikony:

- ikona slouží k vytvoření **koordinčních vazeb**,
- ikona slouží k vytvoření **neurčitých vazeb**,
- kliknutím do pravého dolního rohu obou ikon můžete vybrat různá typy těchto vazeb.

K) Složitější substituenty

1. Nakreslete ethan, např. v režimu **Draw Continuous**: .
2. V liště **atomů** vyberte ikonu **Edit Atom Label** a klikněte na pravou methylovou skupinu. Tato ikona umožňuje nahradit popis koncového atomu písmennými zkratkami.
3. Zapište do textového pole v nově otevřeném dialogovém okně **Edit Label** „(CH₂)₃Ph“. Povšimněme si, že jakmile napíšete číslo, automaticky se z něj vytvoří dolní index, ve výsledku tedy budete mít napsáno: **(CH₂)₃Ph**. Následně aktivujeme tlačítko **Insert**, čímž dostanete následující strukturu: .

4. Kliknutím na ikonu **Change Position** se změní orientace připojeného substituentu: .
5. Klikněme na **Edit Atom Label** a označme náš nový substituent **(CH₂)₃Ph** v dané struktuře. V dialogovém okně **Edit Label** pak klikněme na tlačítko **Expand**. Popisek se rozvine do strukturního vzorce:

l) Kreslení řetězců (Draw Chains)

1. Kliknutím na ikonu **Draw Chains** (při vybraném atomu **C**), kliknutím do pracovního prostoru a tažením myši se vytváří uhlovodíkový řetězec. Zároveň program pomocí čísel napovídá, kolik atomů uhlíku je již nakresleno. Přestanete-li táhnout u **C 5**, nakreslíme

pentan: $\text{H}_3\text{C}-\text{CH}_2-\text{CH}_2-\text{CH}_2-\text{CH}_3$

2. Chcete-li substituovat některý z vodíků, vyberete substituent (např. **F**) a kliknete

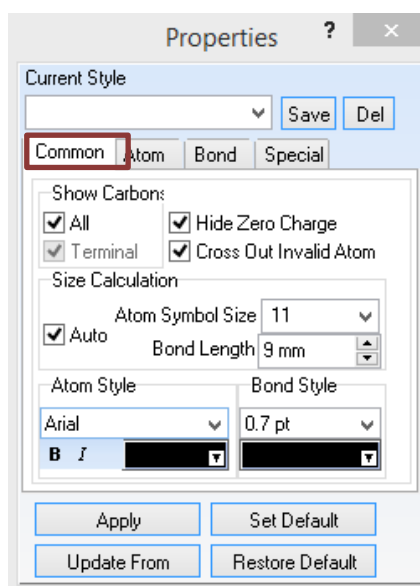
na požadovaný atom uhlíku (např. na pravý **C**): $\text{H}_3\text{C}-\text{CH}_2-\text{CH}_2-\text{CH}_2-\text{CF}_3$

3. Režim **Draw Chains** také můžete využít tak, že vyjdete z **methanu** CH_4 a následně kliknete na tuto skupinu. Vznikne **ethan** $\text{H}_3\text{C}-\text{CH}_3$. Následně můžete klikat na koncové či vnitřní uhlíky – bude docházet k větvení řetězce **pod úhlem 120°** a se **stejnými délkami vazeb**.
4. Budete-li postup z bodů 1 a 3 opakovat se stisknutou klávesou **Ctrl**, budou se vazby vykreslovat pod úhlem **180°** (v případě postupu z bodu 1 nebudou některé vazby viditelné²: $\text{H}_3\text{C}-\text{CH}_2\text{CH}_2\text{CH}_2\text{CH}_3$, v případě postupu z bodu 3 dostanete: $\text{H}_3\text{C}-\text{CH}_3$).

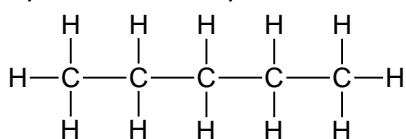
m) Změna vlastností struktury

1. Především ve středoškolském učivu je vhodné **zobrazovat i vnitřní uhlíkové atomy**. Vyberte strukturu $\text{H}_3\text{C}-\text{CH}_2-\text{CH}_2-\text{CH}_3$ a **dvakrát poklepejte** na některý z atomů nebo z vazeb. Alternativně můžete zvolit **Menu Tools – Structure Properties (Alt+T a Shift+P)**. Otevře se Vám dialogové okno **Properties** (Vlastnosti), které se skládá z několika záložek, jimiž se nastavují vlastnosti společné (**Common**), atomu (**Atom**), vazeb (**Bond**) a speciální vlastnosti (**Special**).

² Zviditelnit dané vazby lze zvětšením jejich délky – viz dále.

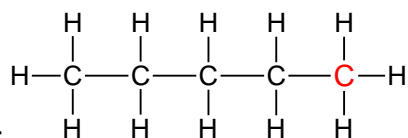

2. V defaultně zobrazené záložce **Common** můžete nastavit **zobrazování vnitřních atomů uhlíku**: zatržením **All** v sekci **Show Carbons**. Nastavení aplikujete na strukturu stisknutím tlačítka **Apply**. Dostanete stejný výsledek jako u druhé struktury: $\text{H}_3\text{C}-\text{CH}_2\text{CH}_2\text{CH}_2\text{CH}_3$.
3. V nově vytvořené struktuře se **první vazba jeví delší** než ostatní, které pro svoji malou délku nejsou vidět (překryjí je skupiny CH_2). Pokud na první skupinu atomů třikrát použijete ikonu **Change Position**, dostanete následující výsledek: $\text{CH}_3\text{CH}_2\text{CH}_2\text{CH}_2\text{CH}_3$.
4. Pokud byste chtěli zobrazit vazby (tj. zvětšit jejich délku) mezi atomy uhlíku, vyberte pomocí **Select/Move** znovu právě nakreslenou strukturu a zobrazte její dialogové okno **Properties**. V záložce **Common** odškrtnete pole **Auto**. Pokud by totiž zůstalo zaškrtnuté, změnou délky vazby by se automaticky přepočítala i velikost symbolu pro atom (a naopak). Jelikož chcete, aby se zobrazovaly všechny vazby ve struktuře, nastavíme délku vazby (**Bond Length**) např. na **9 mm** a volbu potvrdíme tlačítkem **Apply**: $\text{CH}_3-\text{CH}_2-\text{CH}_2-\text{CH}_2-\text{CH}_3$.
5. Vybráním struktury a volbou z **Menu Tools – Add Explicit Hydrogens** dostanete

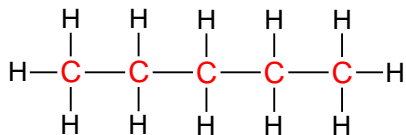
. Pro rychlejší provedení zkuste poslední **akci vrátit** (Ctrl+Z) a poté stisknout klávesové zkratky **Alt+T** a **Shift+Y** (či kombinaci **Ctrl+Shift+Y**).

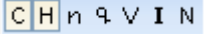
6. Kliknutím do volného prostoru odznačíte strukturu. Nyní klikněte dvakrát na některý z atomů uhlíku (např. pravý krajní). Zobrazí se záložka **Atom** okna **Properties**, kde můžete změnit jeho

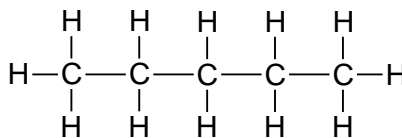

barvu (např. na červenou: $\text{H}-\text{C}-\text{C}-\text{C}-\text{C}-\text{C}-\text{H}$). Změna se provede kliknutím na **Apply**. Můžete také změnit **další vlastnosti atomu** (styl písma, jeho velikost či barvu a zobrazení atomu). Zkuste např. změnit **velikost** vybraného C-atomu na **11**. Pokud chcete nastavení **aplikovat na další atomy** ve vybrané struktuře, stačí (při otevřeném dialogovém

okně **Properties**) postupně tyto atomy vybírat a opakovaně používat tlačítko **Apply**:

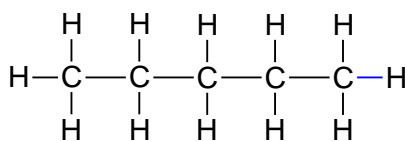

7. Výše naznačeným způsobem můžete měnit také vlastnosti atomů vodíku, popř. náboje apod. Vyberte celou strukturu a zobrazte její dialogové okno **Properties**. Přejděte na záložku **Atom** při stisknutí klávese **Shift** a vyberte kromě **C**-atomu i **H**-atom () a nastavte **velikost** obou atomů na **11** a **barvu** na **černou** (aby došlo k přebarvení C-atomů, musíte barvu

znovu vybrat), potvrďte pomocí **Apply**:

8. Podobně můžete změnit **vlastnosti** vybrané **vazby** v záložce **Bond**. Zkuste pravou krajní vazbu

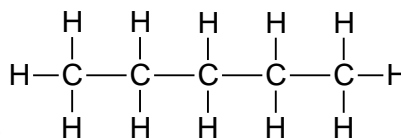

obarvit na modro: . Kromě **barvy** vazby můžete také měnit její **tloušťku**. Z celé struktury můžete naráz nastavit vlastnosti pro jeden **typ vazeb**

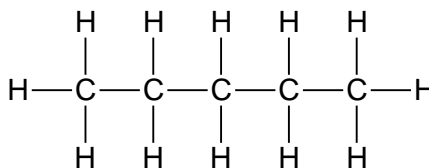
(jednoduchá, dvojná, trojná, prostorové a další vazby). Zavřete dialogové okno **Properties**.

9. Vlastnosti atomů a vazeb také můžete společně nastavovat na záložce **Common** okna

Properties – např. obarvit všechny vazby na černo:

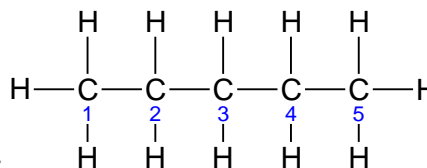
10. Pokud budete kreslit další strukturu, vnitřní atomy uhlíku se zobrazovat nebudou. Pomocí tlačítka **Set Default** v dialogovém okně **Properties** můžete nastavení uložit. Pokud nyní stejným způsobem nakreslíme pentan (**Ctrl** + **Draw chains** + **Add Explicit Hydrogens**),

získáme rovnou strukturu:

11. Pokud se chceme vrátit k výchozímu stylu **Normal**, stačí zvolit v **Menu – Options – Set Structure Drawing Style** styl **Normal** (při volbě si vybereme, zda nový styl chceme či **nechceme** aplikovat na všechny dosud nakreslené struktury). Nebo můžeme styl **Normal** aplikovat pouze na nakreslenou strukturu pomocí **Current style** v okně **Properties**.

12. Pokud chcete řetězec očíslovat, využijete ikonu **Manual Numbering** , která nám umožní

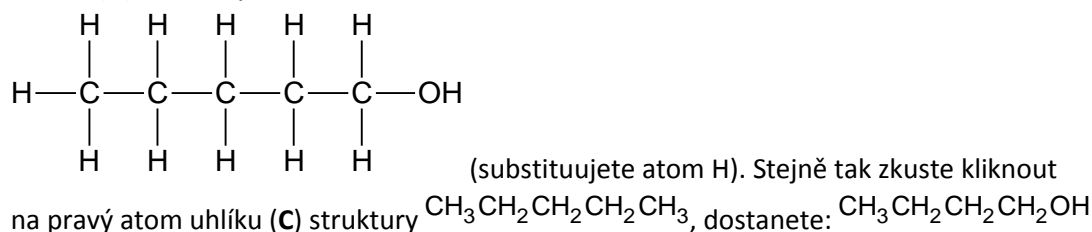
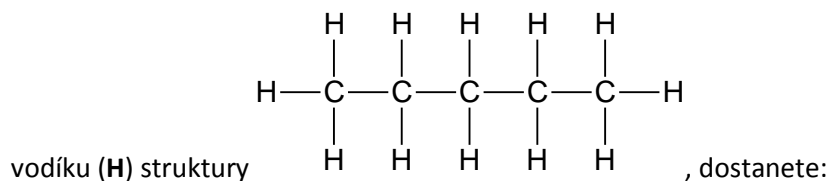
postupně označovat čísla jednotlivé atomy: . Volbou

³ Oproti předchozí struktuře budou vazby **C-H** mít stejnou délku (9) jako **C-C** – tak, jak bylo uvedeno v okně **Properties** struktury při ukládání nastavení.

v **Menu Tools – Generate – Name for Structure** (či volbou ikony v **hlavní liště**) dojde k pojmenování struktury v angličtině podle nomenklatury IUPAC („pentane“). Pokud bychom chtěli číslování řetězce odstranit, v Menu zvolíme **Tools – Clear Numbering**.

n) Deriváty

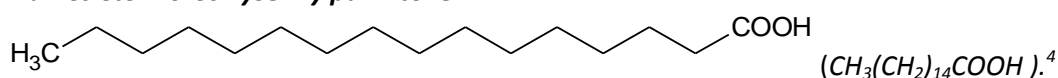
1. Z **lišty atomů** vyberte atom kyslíku (**O**) a (v režimu **Draw normal**) klikněte na pravý atom

(substituujete skupinu CH_3). Substituci lze též provést pomocí ikony **Edit Atom label** .

Úkol 1

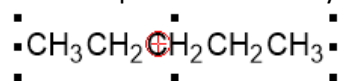
Nakreslete vzorec **kyseliny palmitové**

o) Vybírání, Změna velikosti a rotace

1. Používáte-li ikonu **Select/Move** (v **liště Structure**) a zároveň je poblíž ní zobrazena ikona **Laso On/Off** v následujícím tvaru , vybírají se objekty (prostřednictvím kliknutí a tažení myši) jako **obdélníkové tvary**.
2. Je-li ikona **Laso On/Off** přepnuta do režimu (stačí kliknout na obdélníkovou ikonu z bodu 1), vybírají se objekty prostřednictvím nepravidelných tvarů „házeného lasa“, které se vytvoří kliknutím a tažením myši.
3. Je-li vybrána struktura, lze ji tažením za její libovolný roh **zmenšit** nebo **zvětšit**.

4. S ikonou **Select/Rotate/Resize** můžete kliknutím a tažením myši vybrat strukturu. Tím se nám uprostřed struktury objeví červené kolečko – **střed otáčení**:

Pokud se k tomuto kolečku přiblížíme myší, změní se kurzor v oboustrannou šipku. V tuto chvíli můžete kliknutím a tažením myši otočit strukturu kolem

⁴ Nakreslit pomocí **Draw chains** hexadekan (C_{16}), pomocí **Edit Atom Label** substituovat poslední CH_3 skupinu, aplikovat styl **Normal** v okně **Properties** na vybranou strukturu)

vyznačeného středu: $\text{CH}_3\text{-CH}_2\text{-CH}_2\text{-CH}_2\text{-CH}_3$. Pokud **chcete změnit střed otáčení**, stačí jen na něj kliknout a tažením myši jej posunout.

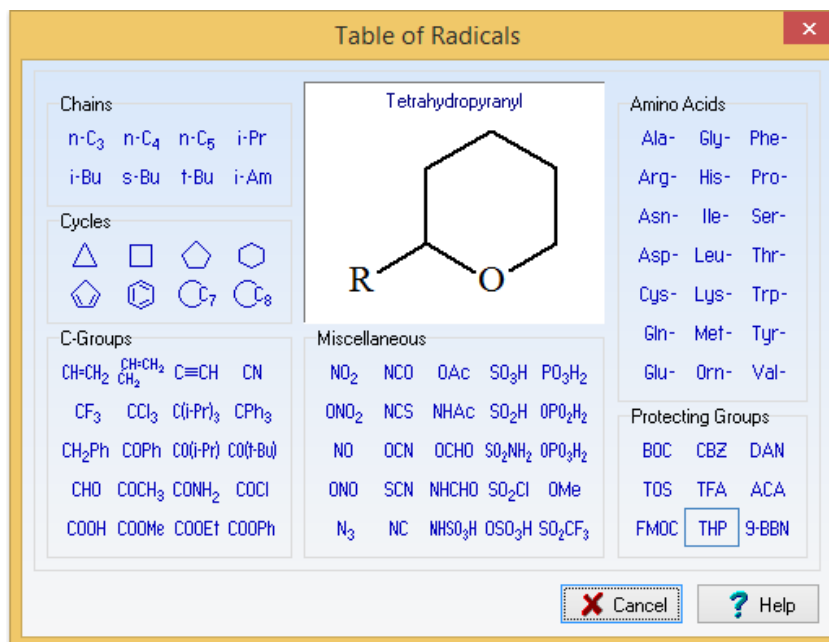
p) Chemické reakce

1. K vyznačení slučovaných sloučenin použijete ikonu **Reaction Plus** z lišty **Structure**.
2. Pro zápis chemických reakcí využijete ikonu **Reaction Arrow** . Kliknutím do pravého dolního rohu ikony můžete vybrat různé typy reakčních šipek. Šipka se vykreslí kliknutím a tažením myši.
3. Pokud chcete šipku doplnit o text nad či pod šipkou, vyberete ikonu **Reaction Arrow Labeling** s jejíž pomocí označíme příslušnou šipku. V nově otevřeném dialogovém okně **Edit Reaction Conditions** pak do textových polí nad a pod šipkou zapíšete požadované údaje.

q) Šablony

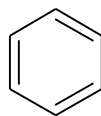
Složité struktury nemusíme kreslit celé od začátku, ale můžete využít předdefinovaných šablon. Pro tyto účely lze využít:

- ikonu **Table of Radicals (Tabulka substituentů)** v liště **substituentů** – po jejíž aktivaci můžete vybírat z několika možných substituentů (zde vidíte další možnost, jak substituovat karboxylovou skupinu).

Obrázek 3: Tabulka substituentů

1. Změníme styl kreslení na **Normal (Options – Set Structure Drawing Style)**.

2. V **Tabulce substituentů** zvolme **benzen** a kliknutím jej umístíme do pracovního prostoru. Po použití substituentu se jemu příslušná ikona objeví v liště substituentů (pokud tam již nebyla dříve, jako benzen).

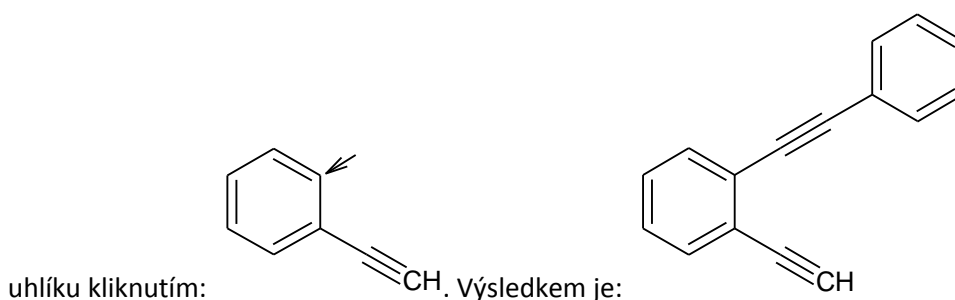
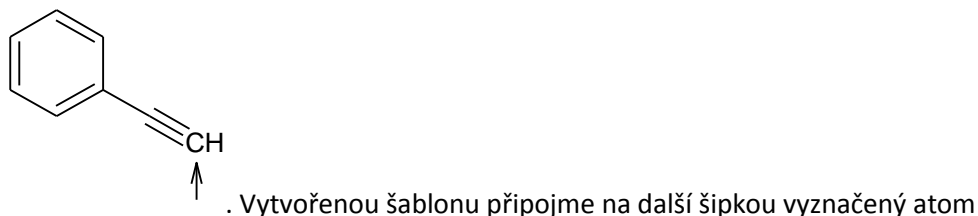

3. V **tabulce substituentů** zvolme **ethynyl** a klikněme na šipkou vyznačený

- ikonu **Instant Template** v liště **Structure** – s jejíž pomocí můžete označit libovolnou námi nakreslenou strukturu jako šablonu – stačí s pomocí ikony označit místo připojení (atom, nebo vazbu) a vytvořenou šablonu někam vložit.

1. Pomocí ikony **Instant Template** označme šipkou vyznačený atom uhlíku

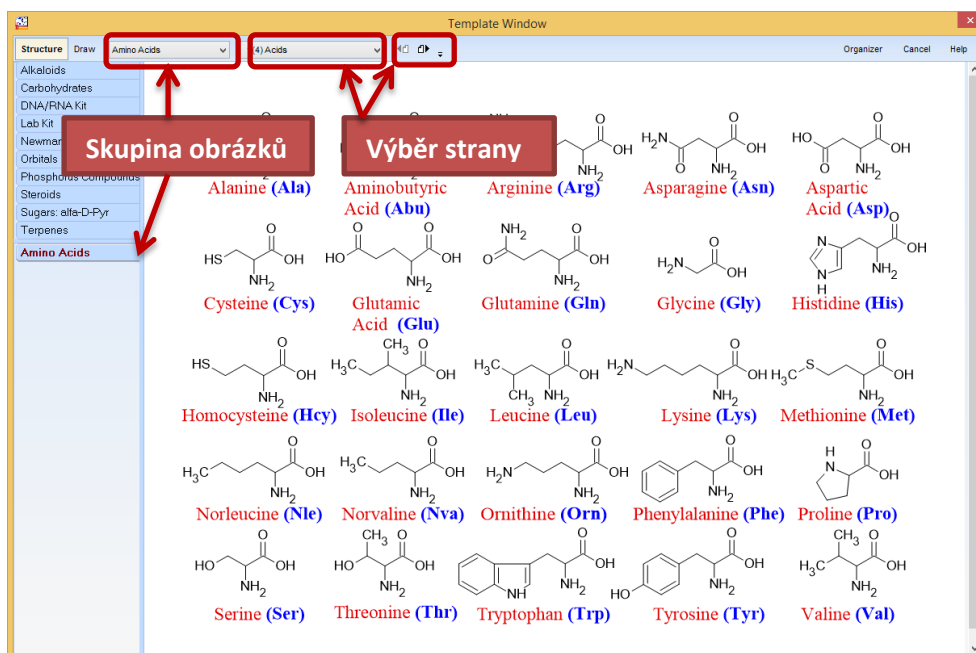
- ikonu **Open Template Window (Otevřít Okno Šablon)** v **hlavní liště** (nebo klávesu **F5**) – po jejíž aktivaci můžete vybírat z mnoha předdefinovaných struktur.

Kromě **skupin chemických vzorců** (např. **DNA/RNA Kit**, **Amino Acids**) zde najdete skupiny, které využijete při kreslení v prostředí **Draw: Lab Kit**, **Newman Projections** a **Orbitals**. Obrázek vyberete kliknutím a dalším kliknutím jej umístíme do pracovního prostoru (v případě posledních tří uvedených skupin budete automaticky přepnuti do prostředí **Draw**).

Námi nakreslenou chemickou strukturu lze se strukturou ze šablony sjednotit třemi způsoby:

- přenést stín šablony kurzorem nad vazbu tak, že vazby, které mají být sjednoceny, se překrývají a pak kliknout,
- zamířit stínem šablony na atom struktury, ke kterému ji hodláte připojit, až se objeví vazba a kliknout,

- ukázat atomem šablony na atom, se kterým se má spojit spiro-vazbou, a zároveň držet stisknutou klávesu SHIFT a kliknout.⁵

Obrázek 4: Okno šablon v prostředí Structure, skupina Amino Acids, strana 1

r) Ukládání struktur

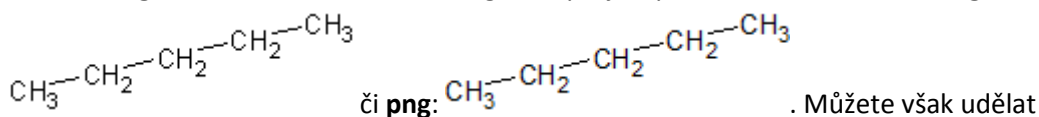
Vytvořený soubor můžete uložit pomocí **Menu – File – Save As** (klávesová zkratka **Ctrl+Shift+S**). Pokud chcete se vzorci dále pracovat, je třeba je uložit ve formátu **sk2** (ChemSketch 2.0 Document). Tím uložíme všechny struktury na aktivní stránce. Pokud bychom chtěli uložit pouze jeden vzorec:

- můžete ho před samotným uložením **vykopírovat do prázdného dokumentu na první stránku**;
- vzorec označíme a **vykopírujete do externího programu** (např. IrfanView),
- uložíme všechny vzorce na stránce a **v externím programu ořízneme jednotlivé vzorce** (např. v IrfanView pomocí označení oblasti kliknutím a tažením myši a následné zkratky oříznutí **Ctrl+Y**)

Do **MS Word** nebo **PowerPoint** lze obrázky vkládat přímo pomocí zkratk **Ctrl+C** a **Ctrl+V**. Pokud se

Vám vložený vzorec (např. $\text{CH}_3\text{---CH}_2\text{---CH}_2\text{---CH}_2\text{---CH}_3$) zdá příliš kostřbatý, je několik možností, jak jej vylepšit:

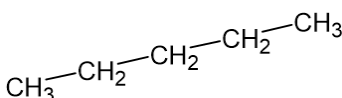
- V **Menu programu ChemSketch Options – Preferences** v záložce **General** zatrhnout **Use Antialiasing**. Bohužel, funkce antialiasing se neprojeví při ukládání ve formátech **gif**:

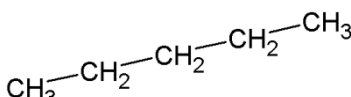
⁵ Pozn. Stín šablony lze překloupat použitím klávesy TAB.

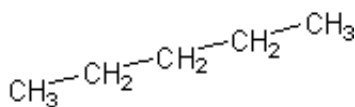

náhled stránky (klávesa **Print Screen**) a pomocí **Ctrl+V** jej vložit do programu **IrfanView**, kde

vzorec oříznete. Výsledek je v kvalitě dostačující např. **pro webové stránky**.

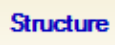

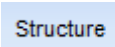
- b) Pokud chcete kvalitnější výstup (např. pro tištěné publikace), obrázek vyexportujete jako **tif** (není potřeba zapínat funkci Antialiasing). Při ukládání se pod polem se zvolenou příponou soboru objeví tlačítko **Options**, v němž je možné změnit rozlišení výstupního souboru.

Defaultně je nastaveno 300 DPI: , což je pro tištěné publikace vhodný. Zvolíte-li např. 90 DPI, obrázek již vypadá poněkud hůře:

Závěrem si dovoluji doporučit internetový odkaz <http://www.martinsvehla.cz/database/>, na němž najdete hotové vzorce a rovnice z organické chemie a biochemie ke stažení. Vzorce jsou jak ve formátu umožňujícím jejich editaci v programu ChemSketch (**sk2**), tak ve formátu **tif** a **pdf**. Stejná databáze je dostupná na adrese <http://www.studiumchemie.cz/templaty.php>. Avšak první odkaz umožňuje celou databázi stáhnout na jedno kliknutí. Vzorce ve formátu **sk2** lze pomocí **Menu – File – Open (Ctrl+O)** otevřít v programu ChemSketch a následně je upravit, např. barevně zvýraznit atomy apod.

7) Prostředí Draw

Pro práci v prostředí **Draw** je třeba se do něj nejdříve přepnout pomocí ikony . Takto ikona vypadá, pokud již v prostředí **Draw** pracujete. Prostředí je vhodné zejména pro **kreslení chemických aparatur**.

Popis Nástrojové lišty Draw:

	Select/Move/Resize (Šipka pro výběr, pohyb a změnu velikosti objektu)
	Select/Move/Rotate (Výběr, pohyb a otočení objektu)
	Edit Nodes (Úprava uzlů objektu)
	Edit Text (Upravit text)
	Bring to Front (Přenést objekt do popředí)
	Send to Back (Přenést objekt do pozadí)
	Group (Seskupit/Rozdělit objekty)
	Flip Left to Right (Překlopení zleva doprava - podél pomyslné vertikální osy objektu)
	Flip Top to Bottom (Překlopení shora dolů - podél pomyslné horizontální osy objektu)
	Rotate 90° (Otočení o 90°)
	Align (Zarovnání vybraných objektů)

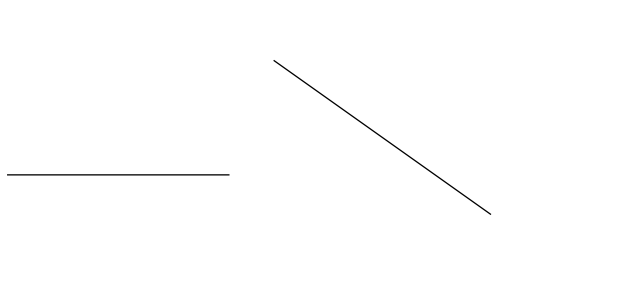
Popis Nástrojové lišty pro kreslení

	Line (Rovná čára)
	Arc (Oblouček)
	Curve (Křivka)
	Polyline (Více spojených čar)
	Arrow (Kreslení šipky)
	Rectangle (Obdélník)
	Rounded Rectangle (Zaoblený obdélník)
	Ellipse (Elipsa)
	Polygon (Mnohoúhelník)

	Insert Image (Vložit obrázek)
 	Text (Text) Text (Formátovaný text) a Artistic Text (Umělecký text)
	Table (Tabulka)
  	Brackets (Závorky)
 	Rounded Callout (Popisky)
	Report Template (Šablona zprávy pro ACD/SpecManager)

a) Kreslení čar a křivek

- Pomocí **Šipky Select/Move/Resize** (umožňující **výběr, pohyb a změnu velikosti** nakreslených objektů, zkráceně **Šipka**), která je defaultně vybrána po přejití do režimu **Draw**, vyberte ikonu **Line** (**Rovná čára**). Kliknutím do volného pracovního prostoru a tažením myši vytvoříte rovnou čáru. Její vykreslování ukončíte uvolněním tlačítka myši. Zkuste

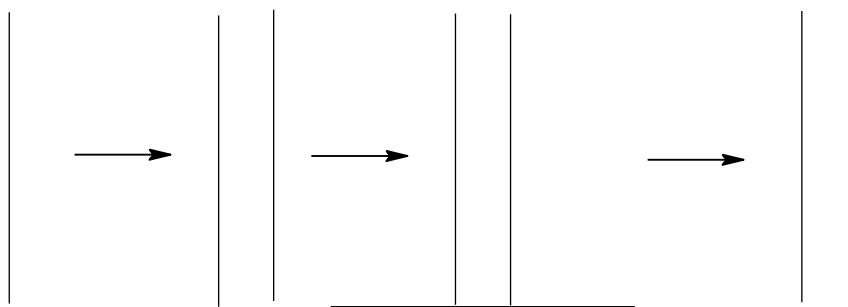

nakreslit tyto rovné čáry:

- Pomocí **Ctrl+C** a **Ctrl+V** zkopírujte poslední svislou čáru a kliknutím ji **vložte napravo** od původní čáry. Zkuste čáry umístit tak, aby byly **vertikálně umístěny ve stejné výšce**. K tomu Vám může pomoci třetí čára, která bude na obě čáry kolmá, a k jejímuž spodku obě čáry srovnáte. Pro přesnější práci si můžete pracovní prostředí **zvětšit** pomocí **Lupy + (Zoom**

In) či nastavit velikost **přiblížení v procentech**   nebo použít **skrolování myši k sobě** při stisknuté klávese **Ctrl**. Pro **oddálení** lze použít analogické postupy : **Lupu – (Zoom Out)**, nastavit **oddálení v procentech** či **skrolovat opačným směrem**. Abyste dostali obě čáry přesně vedle sebe, vyberte danou čáru pomocí **Šipky** a **posunujte** ji pomocí **šipek na klávesnici** (můžete také zkusit najet myší přímo na čáru a **přesouvat tažením myši pomocí černého křížku**). Následně pomocnou čáru **vymažte** (vyberte ji a stiskněte klávesu **Delete**,

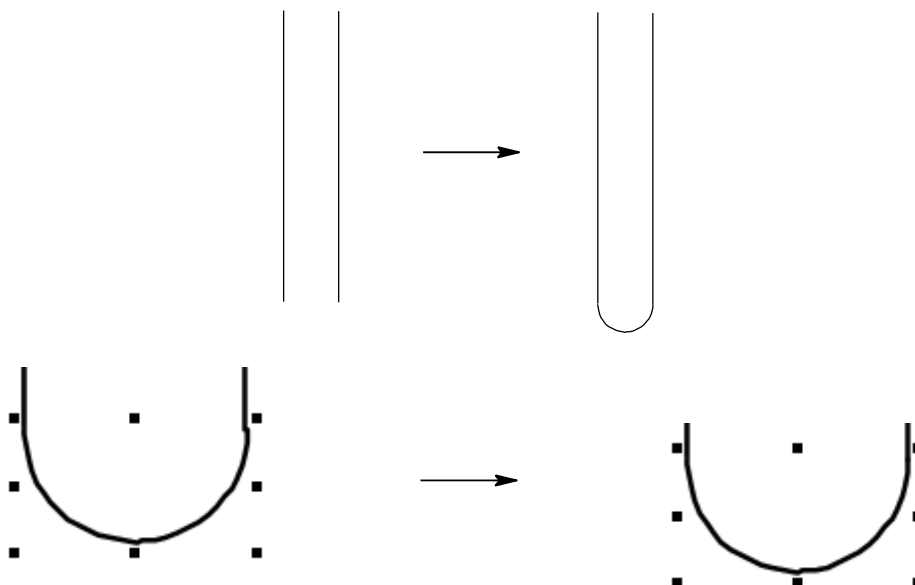
můžete také použít ikonu **Delete** z **hlavní lišty**).

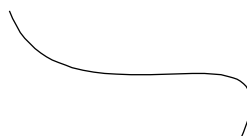
3. Kliknutím na ikonu **Arc** (**Oblouček**) vyberte oblouček, který je označen jako **Arc 180°**

a kliknutím a tažením myši spojte oba dolní konce rovnoběžných čar (doporučujeme si je přiblížit). Pokud se Vám nepodaří napojit přímo na čáry, označte oblouček pomocí **Šipky** a **tažením** za některý z **bodů** upravte jeho **velikost**, případně oblouček posuňte.

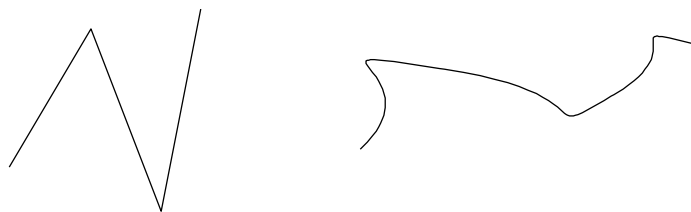

4. Možná jste již poznali, že kreslíte **zkumavku**. Vytvořený obrázek zatím nemažte, později jej dokončíte. Nejdříve si však ukážeme ostatní čáry a křivky. Ikona **Curve** (Křivka) umožňuje nejprve nakreslit esovitou křivku, jejíž vlastnosti můžete dále měnit (úpravou krajních bodů nebo také pomocí ikony **Edit Nodes** (**Úprava uzlů** objektu).

5. Poslední ikonou v této skupině je **Polyline** (**Více spojených čar**). Opakovaným klikáním na různá místa pracovního prostoru se postupně vykresluje **lomená čára** (ostrý úhel mezi čarami). Klikáním a tažením myši se vykreslují vzájemně napojené **zaoblené křivky**. Její kreslení **ukončíme dvojklikem levým** tlačítkem myši při kresbě posledního bodu, nebo až po jeho

nakreslení **kliknutím pravým** tlačítkem myši či **klávesou Esc**. I na objekty typu Polyline lze použít **Úpravu uzlů**.

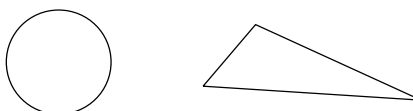
b) Kreslení šipek

1. Pomocí ikony **Arrow** (**Kreslení šipky**), umístěné také v **liště pro kreslení**, můžete kreslit rovné šipky (podobně jako při použití ikony **Reaction Arrow** v režimu **Structure**). Dvojitým kliknutím na šipku můžete **měnit její vlastnosti** (čáry a hrotu zvlášť).
2. Vyberete-li pomocí **Šipky** **Arc** (např. Arc 120°) a následně vyberete ikonu **Arrow** , můžete kreslit zahnuté šipky, což se hodí zejména pro reakční mechanismy v organické chemii.

c) Kreslení tvarů

1. Pomocí ikon v další skupině **lišty pro kreslení** můžete kliknutím a tažením myši kreslit nejrůznější **tvary**: **Rectangle** (**Obdélník**), **Rounded Rectangle** (**Zaoblený obdélník**), **Ellipse** (**Elipsa**) a **Polygon** (**Mnohoúhelník**). Obdélník a zaoblený obdélník:

2. Držíte-li při kreslení **elipsy** klávesu **Shift**, vykreslí se Vám **kruh**. Kreslení mnohoúhelníku zakončíte stejně, jako kreslení lomené čáry (**dvojklikem levým** tlačítkem myši při kresbě posledního bodu, nebo až po jeho nakreslení **kliknutím pravým** tlačítkem myši či **klávesou Esc**).

3. Pomocí **Šipky** vyberte libovolný **tvar** (např. zaoblený obdélník) a dvojklikem změníte **nastavení** jeho obrysové čáry (**Pen**) – styl, šířku a barvu, jeho výplň (**Fill**) či Stín (**Shadow**):

. Analogicky jako nastavení obrysové čáry můžete měnit **vlastnosti křivek**.

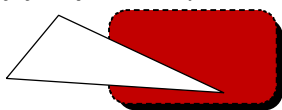
d) Otáčení, Změna pořadí, seskupování a Zarovnání objektu

1. Libovolný objekt vybraný pomocí **Šipky** můžete překlápět či otáčet pomocí následujících ikon:

2. Ikona **Select/Move/Rotate** (**Výběr, pohyb a otočení** objektu) umožňuje otočení objektu o libovolný úhel.

3. Umístíte-li dva objekty tak, že se překrývají, např. , můžete měnit jejich **pořadí**. Vybráním trojúhelníku a ikony **Bring to Front** (**Přenést objekt do popředí**):

Trojúhelník byste také mohli vrátit zpět pomocí ikony **Send to Back** (**Přenést objekt do pozadí**).

4. S oběma objekty také můžete pracovat jako s jedním, např. je společně přesouvat. Stačí je vybrat Šipkou a aktivovat ikonu **Group** (**Seskupit/Rozdělit objekty**). Opětovným kliknutím na tutéž ikonu objekty znovu rozdělíte.

5. Pomocí ikon **Align** (**Zarovnání vybraných objektů**) můžete vybrané

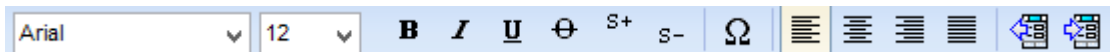
objekty různě zarovnávat – např. k levému okraji: . (**Align Bottom** je další možností, jak k sobě srovnat dvě čáry – stěny kreslené zkumavky.)

e) Vkládání textu a popisků a jejich editace

1. ChemSketch nabízí dva módy pro vkládání textu: **Text** (**Formátovaný text**) a **Artistic**

Text (**Umělecký text**). Na rozdíl od Formátovaného textu může být s **Uměleckým textem** pracováno jako s jakýmkoli jiným **objektem** (zvětšování, otáčení apod.)

2. Pokud chceme již jednou vytvořený text libovolně upravit, stačí použít ikonu **Edit Text** (**Upravit text**) v liště **Draw**. Vedle ikony se zobrazí panel nástrojů umožňující úpravu textu:

. Pokud s ikonou **Edit Text** kliknete do volného prostoru, můžete rovnou vložit formátovaný text.

Obdélník

Obdélník

Obdélník

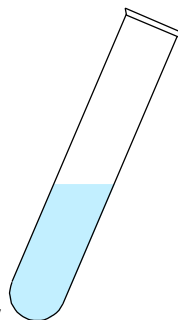
Obdélník

f) Vložení obrázku

1. Obrázek (např. **fretka-s-filtraci.jpg**) vložíte jednoduše pomocí ikony **Insert Image** (Vložit obrázek).

Úkol 2

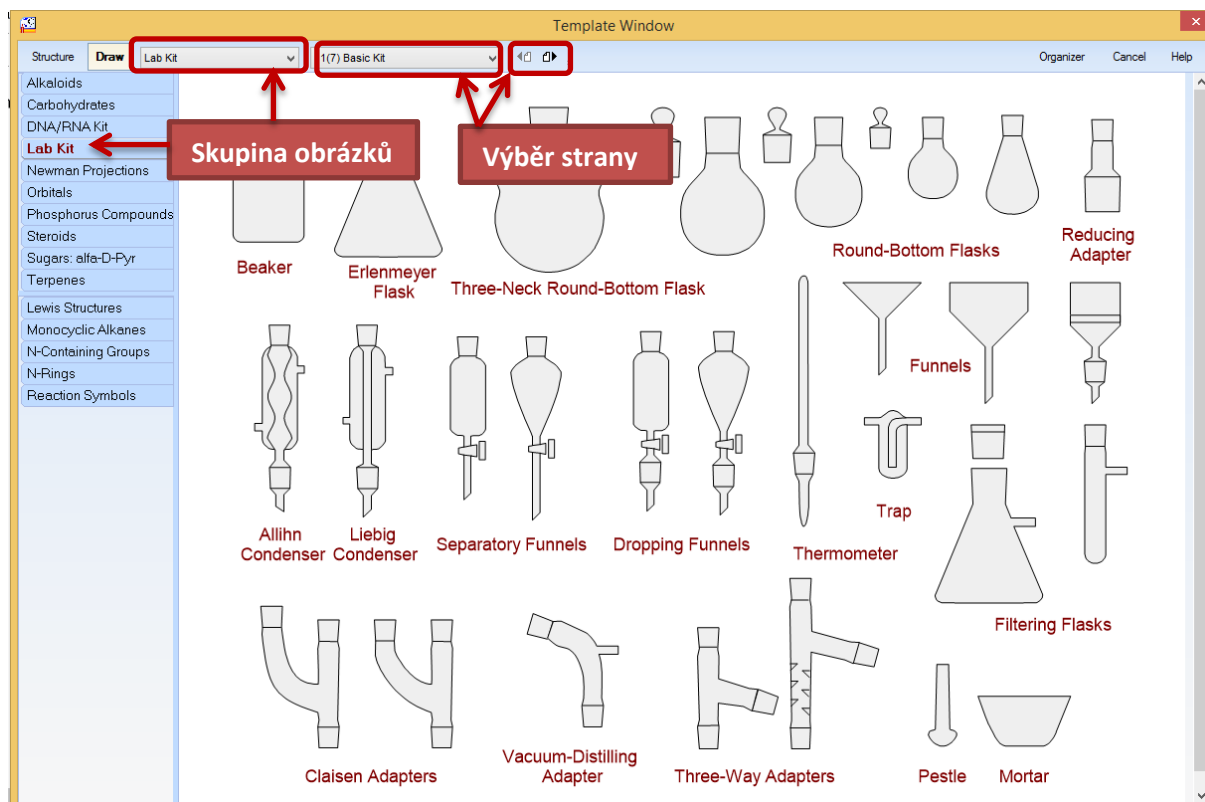
Dokreslete rozkreslenou zkumavku do následující podoby

⁶

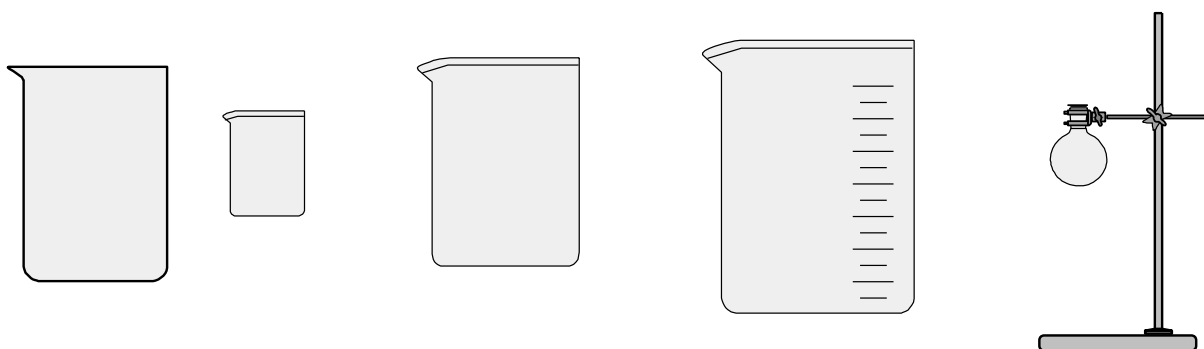
g) Kreslení chemických aparatur

1. Použijte ikonu **Open Template Window (Otevřít Okno Šablon)** v hlavní liště (nebo stiskněte klávesu **F5**) a vyberte si skupinu **Lab Kit (Laboratorní pomůcky)**.

⁶ Nejprve pomocí ikony **Polygon** dokreslete **horní část** zkumavky. Dále pomocí stejného nástroje nakreslete **obrys kapaliny** (zkumavku co nejvíce zvětšete, můžete se snažit vytvářet oblé tvary pomocí tažení myši – stejně jako u **Polyline**). Dvojím kliknutím na kapalinu upravte její vlastnosti (**Pen: Style – None, Fill: Color – vyberte některou z modrých barev**) a přeneste kapalinu do pozadí (ikona **Send to Back**), aby byl vidět obrys zkumavky. Na závěr vytvořte ze zkumavky jeden objekt (ikona **Group**).

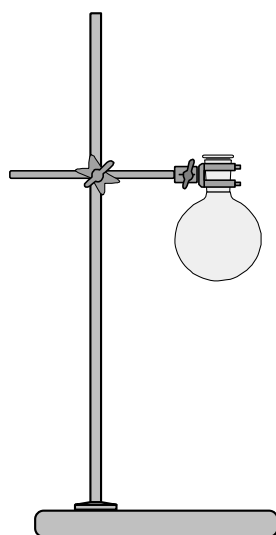

2. Projděte si jednotlivé stránky a zkuste vložit do dokumentu kádinku (**Beaker**) a aparaturu označenou jako **Clamp** (Stojan s držákem a baňkou s kulatým dnem). Připomínáme, že obrázek vyberete kliknutím a dalším kliknutím jej umístíme do pracovního prostoru (automaticky budete přepnuti z režimu Structure do režimu **Draw**). Kádinku naleznete na 1. i 7. straně, proto jste mohli vložit několik variant. Zkuste **změnit velikost** aparatury, aby výška odpovídala přibližně největší kádince a **překlopit ji** podél pomyslné **vertikální** osy.

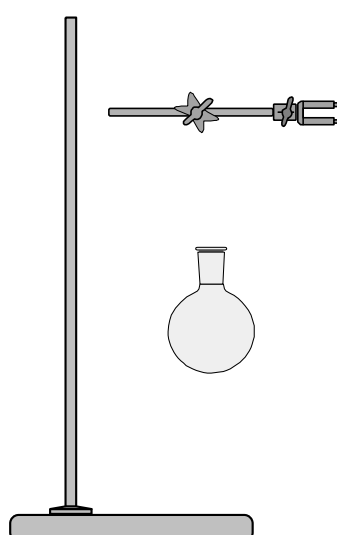

3. Nyní vložte znovu aparaturu **Clamp** (**Obr. 1**) a aplikujte na ni ikonu **Group** – tím celou aparaturu rozdělíte na jednotlivé objekty: **stojan**, **držák** a **baňku**. Tím získáte např. **samostatný držák**, který **jinde v šablonách nenajdete** či jiné užitečné objekty, které můžete dále upravovat (**Obr. 2**). **Objekty** vzniklé spojením více objektů můžete pomocí ikony **Group** dále rozdělovat.

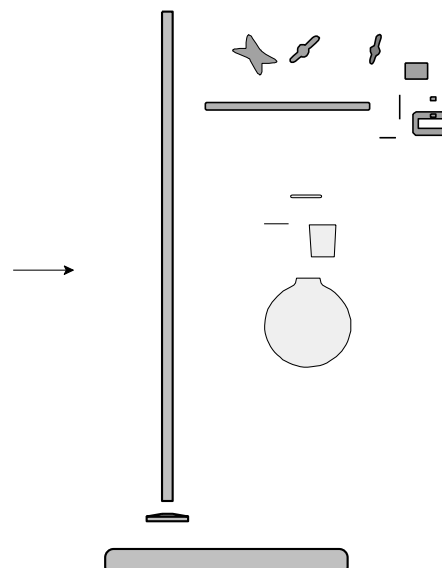

Obr. 1

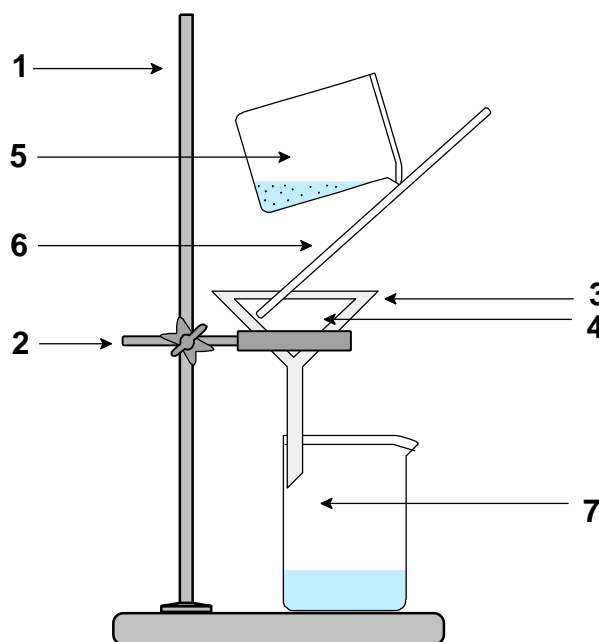

Obr. 2

Úkol 3

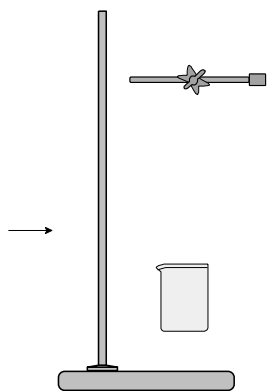
Nakreslete následující filtrační aparaturu jako na následujícím obrázku.

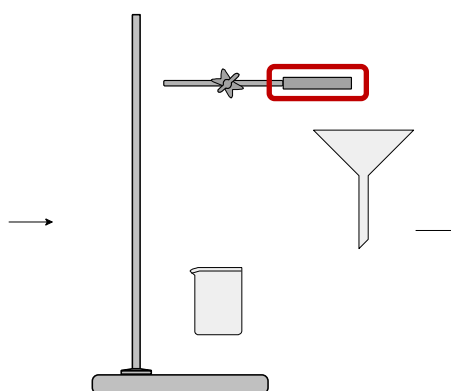
- 1 ... laboratorní stojan
- 2 ... filtrační kruh
- 3 ... filtrační nálevka
- 4 ... filtrační papír
- 5 ... kádinka s **filtrační směsí**
- 6 ... skleněná tyčinka
- 7 ... kádinka s **filtrátem**

Navrhovaný postup:

- Nejprve pomocí ikony **Open Template Window (Otevřít Okno šablon)** a skupiny **Lab Kit** vložte aparaturu **Clamp** ze str. 7 (**Obr. 1**).
- Pomocí ikony **Group** ji rozdělte na jednotlivé objekty: **stojan**, **držák** a **baňku** (**Obr. 2**).
- Baňku** můžete **smazat**. Ze **svorky** na držáku nechte pouze obdélníkovou část, kterou využijete jako **filtrační kruh**. Dále si přichystejte ostatní potřebné objekty (pomocí **Open Template Window** vložte kádinku (**Beakers**, str. 7) a **filtrační nálevku** (**Funnel**, str. 6) - **Obr. 3**.

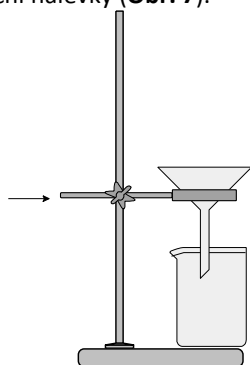

Obr. 3

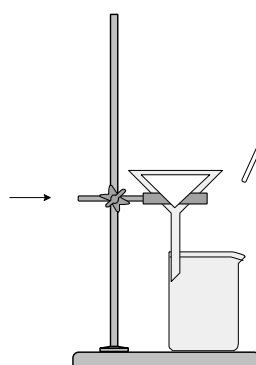

Obr. 4

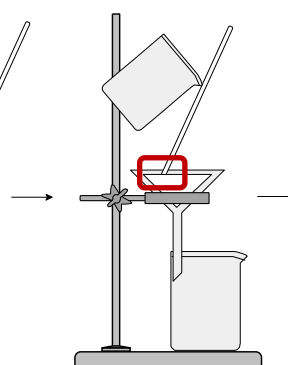
- Změňte vhodně **velikost objektů** a **uspořádejte je**:
  - **rozšiřte filtrační kruh**, aby se do něj vešla filtrační nálevka (**Obr. 4**);
  - **sjednoťte filtrační kruh s držákem**, **vložte** do něj **filtrační nálevku**, kterou **přesuňte do pozadí** a **přesuňte oba objekty na stojan**; dále **upravte velikost kádinky**; **přesuňte filtrační kruh s nálevkou do kádinky**, a pokud není vidět stopka filtrační nálevky, **přesuňte kádinku do pozadí** (**Obr. 5**);
  - **kádinku** dále **překlopte** podél pomyslné vertikální osy a **posuňte** ji tak, aby se stopka filtračního kruhu dotýkala její stěny; dále můžete pouze **zvětšit** spodní část **stojanu**, aby kádinka nestála ve vzduchu, nebo navíc i **zmenšit velikost tyčky** u filtračního kruhu a posunout k ní filtrační kruh s nálevkou.
- Pomocí **Rounded Rectangle** nakreslete **skleněnou tyčinku** a **filtrační papír** do aparatury (**Obr. 6**).
- Přeneste filtrační kruh **do popředí**, **vložte další kádinku** a vhodně ji **zmenšete/zvětšete** a **natočte**, aby pomyslná **kapalina stékala po skleněné tyčince**; následně **přesuňte tyčinku** s novou kádinkou do filtrační nálevky (**Obr. 7**).

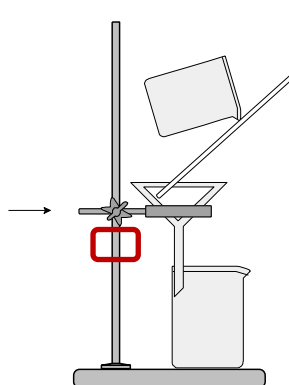
Obr. 5

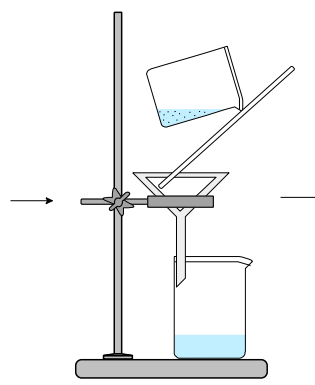
Obr. 6

Obr. 7

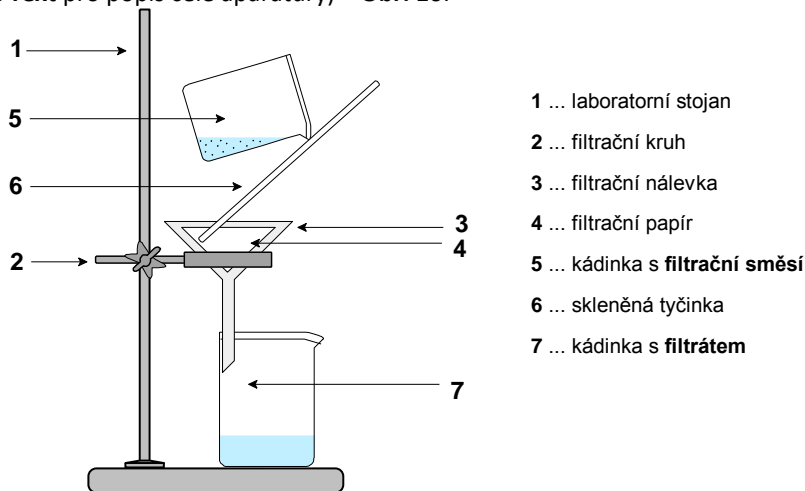

Obr. 8

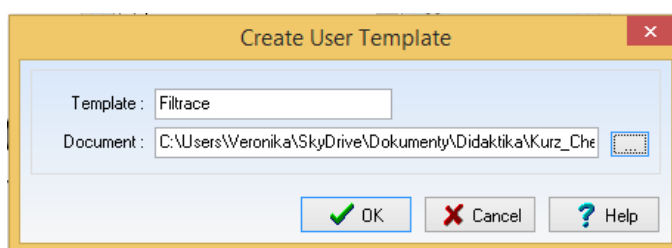
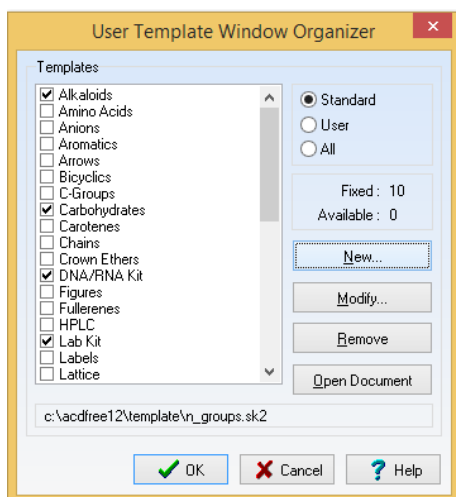
Obr. 9

- Pokud **kádinka** zasahuje do stojanu, **vyberte** ji (pomocí klávesy **Shift**) **společně se** skleněnou **tyčinkou**, **otočte** je a **posuňte**; přeneste **tyčinku do popředí**, aby bylo vidět, že se dotýká filtračního papíru (**Obr. 8**).
- Na závěr nakreslete do horní kádinky **směs určenou k filtraci (kapalnou složku analogicky jako v Úkolu 2 + je potřeba zrušit bílou výplň kádinky a pevnou složku můžete vložit jako tečky – černé kruhy, které rozkopírujete)**. Vložte také kapalinu do dolní kádinky (**Obr. 9**) – opět je třeba vymazat výplň kádinky.
- Nyní zbývá vložit popisy jednotlivých částí aparatury (pomocí **šipek**, ikony **Text** pro čísla u šipek a ikony **Artistic Text** pro popis celé aparatury) – **Obr. 10**:

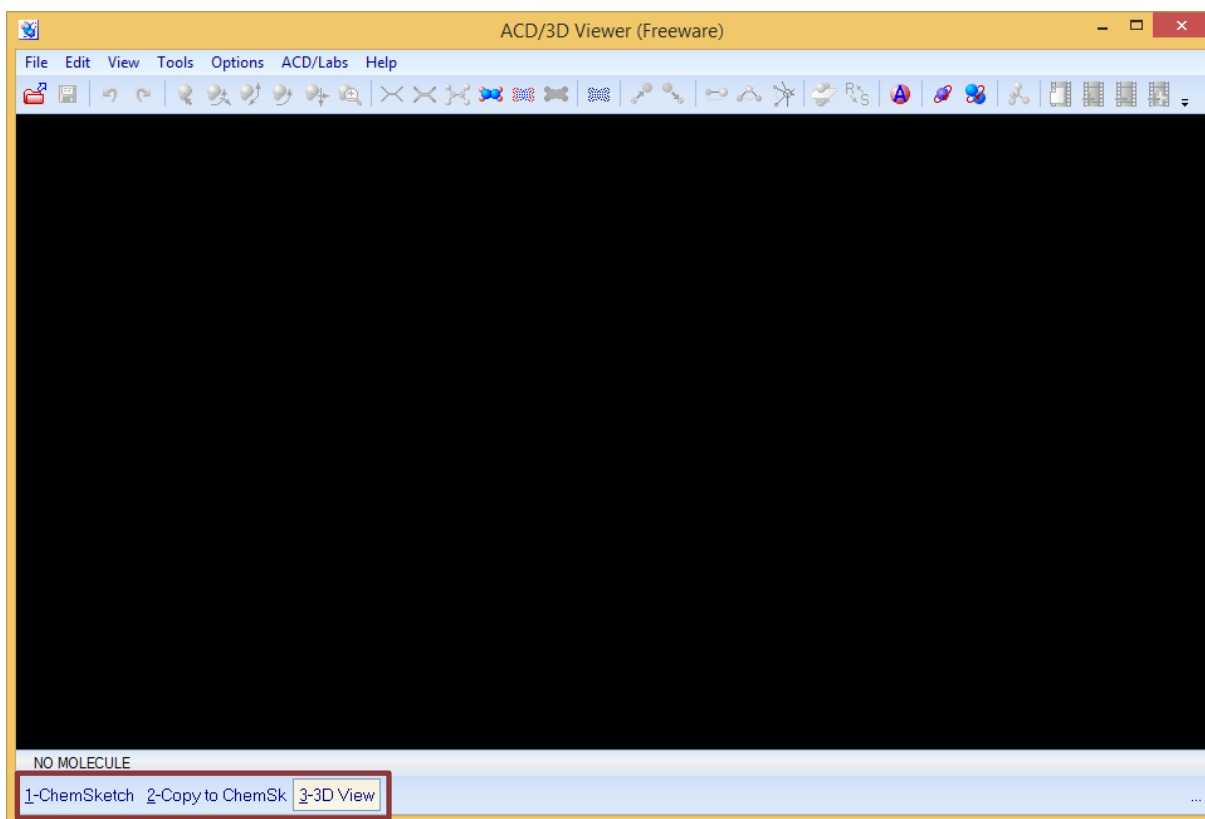
Obr. 10

- **Tip:** pokud chcete vytvořenou aparaturu **vložit do Okna Šablon (Open Template Window)**, abyste ji mohli použít i po zavření souboru, uložte ji jako **Filtrace_s_popisem.sk2** (po vložení na první stránku prázdného dokumentu slučte všechny objekty aparatury a uložte).
  - Otevřete **Template Window** a zvolte **Organizer** v pravém horním rohu.
  - Následně klikněte na **New**, napište **název** nové skupiny (**Filtrace**) a vyberte příslušný **soubor**.
  - Uložte volbu kliknutím na obě tlačítka **OK**.
  - Následně zkuste **vložit filtrační aparaturu** pomocí **Okna Šablon** do svého dokumentu. Tím, že jste objekty filtrační aparatury sloučili, je budete moci vkládat jako jeden celek, druhý celek budou tvořit popisky.

8) 3D Viewer

Aplikace 3D Viewer slouží k vizualizaci chemických struktur v 3D prostoru. Otevřete ji z nabídky **Start** → **Všechny programy** → **ACD/Labs 12.0** a potom zvolte **ChemSketch**. Přejděte, vykopírujte ... V Menu ACD.

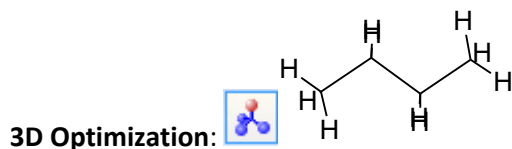
Obrázek 5: Pracovní prostředí aplikace 3D Viewer

V levém dolním rohu se nachází **tlačítka**, která umožní přechod mezi aplikacemi ChemSketch a 3D Viewer.

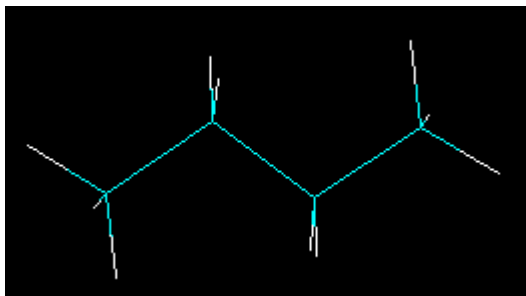
1. Pomocí **1.** tlačítka **ChemSketch** přejděte do programu ChemSketch (pomocí **3.** tlačítka **3D View** byste se mohli vrátit zpět do 3D Vieweru).
2. V režimu **Structure** nakreslete pomocí **Draw Normal** klikáním a tažením myši **butan**:

3. Vyberte nakreslenou strukturu a optimalizujte ji pro 3D vizualizaci pomocí tlačítka

4. Vyberte optimalizovanou strukturu a pomocí tlačítka **3D Viewer** vpravo nahoře v **hlavní liště** překopírujte strukturu do **3D Viewru**. Měli byste dostat následující výsledek:

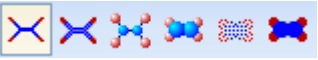

5. Pokud tlačítko 3D Viewru nevidíte nebo nechcete použít, je možné použít tlačítka vlevo dole: **2.** tlačítko **Copy to 3D** (překopírovat strukturu do 3D Viewru a přejít do této aplikace).

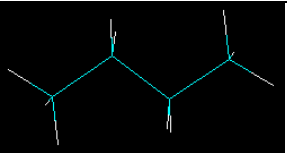

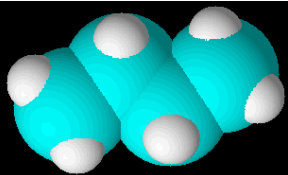

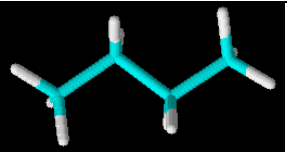

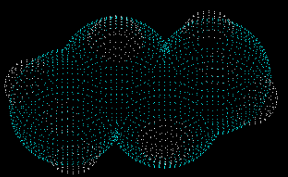

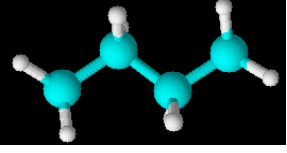

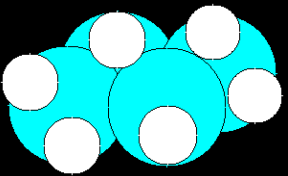
a) Otáčení a posouvání struktury

1. Pomocí sady tlačítek

2.   . Prvním, defaultně vybraným tlačítkem **3D Rotate** , můžete kliknutím a tažením myši otáčet strukturu v prostoru. Podobně fungují i ostatní tlačítka. Tlačítko **Move** slouží k přesunutí struktury.

b) Typ modelu

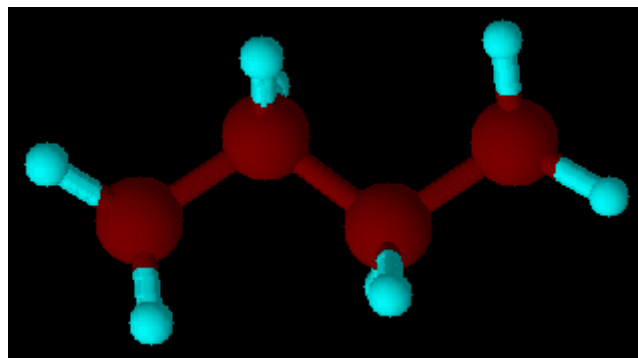
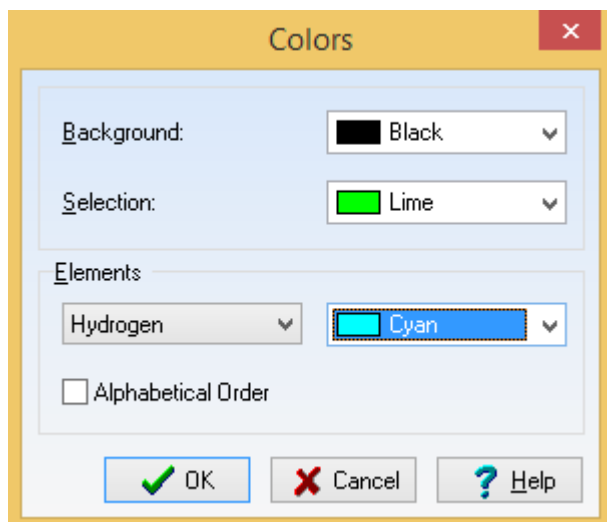
1. Pomocí další sady tlačítek můžete změnit **typ modelu** zobrazované struktury z defaultně vybrané **Drátkovou kostru (Wireframe)** na jiný.

	Drátkovou kostru (Wireframe)			Kaloty (Spacefill)	
	Tyčinky (Sticks)			Tečky (Dots Only)	
	Kuličky a tyčinky = kuličkový model (Balls and Sticks)			Disky (Disks)	

2. Tlačítko **With Dots (S tečkami)** můžete kombinovat s předchozími typy modelů.

c) Změna barvy

1. Vyberte **kuličkový** typ modelu (**Balls and Sticks**).
2. Pomocí tlačítka **Set Colors** nastavte barvu vodíků (v dialogovém okně Colors u **Hydrogen** vyberte např. hodnotu **Cyan**) a uhlíků (u **Carbon** vyberte např. hodnotu **Maroon**). Lze zde také změnit barvu pozadí (**Background**) a barvu vybraných prvků (atomů či vazeb – pole **Selection**) Volbu potvrďte tlačítkem **OK**.

d) Změna atomových poloměrů u kuličkových modelů

Pomocí tlačítka **Increase Atomic Radii** (**Zvětšit atomový poloměr**) se zvětší atomové poloměry všech prvků v kuličkovém modelu o 5 %. Tlačítko lze použít opakovaně. Podobně funguje tlačítko **Decrease Atomic Radii** (**Zmenšit atomový poloměr**).

e) Výpočet parametrů struktury

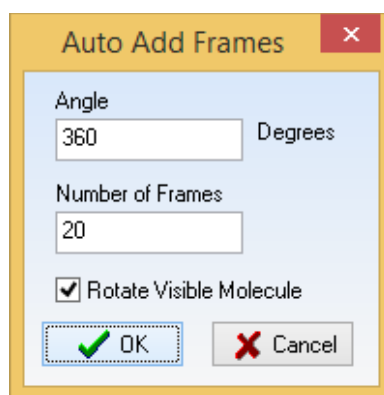
1. Pomocí tlačítka **Bond Length** (**Délka vazby**) můžete vypočítat délku vazby mezi dvěma atomy. Po aktivaci uvedeného tlačítka se zároveň aktivuje tlačítko **Select Atoms** pro výběr atomů (**vlevo** v nástrojové liště). Kliknutím vyberte dva sousední atomy, mezi nimiž chcete délku vazby spočítat (atomy se obarví nazeleno). Analogicky můžete spočítat i vzdálenost atomů, které spolu nesousedí.
2. Tlačítko **Angle** (**Úhel**) slouží k výpočtu úhlu mezi dvěma vazbami. Pro výpočet je nutné vybrat 3 atomy tvořící úhel.
3. Tlačítko **Torsion Angle** (**Torzní úhel**) slouží k výpočtu úhlu mezi rovinami tří vazeb.

f) Automatické úpravy modelu

Tlačítka **Auto Rotate (Automatické otáčení)** a **Auto Rotate and Change Style (Automatické otáčení a změna typu modelu)** slouží k automaticky prováděným změnám modelu.

g) Uložení modelu

1. Vytvořený model si můžete uložit pro další použití volbou v Menu: File → **Save As....** Formát modelů je **.s3d**.
2. Můžete také ukládat jako obrázek (**.gif**, **.bmp**).
3. Ještě před ukládáním si můžete z modelu vytvořit **animaci**. Klikněte na tlačítko **Auto Add Frames (Automatické přidání snímků)** a nastavte **úhel otáčení modelu (Angle)** a **počet snímků (Number of Frames – délku animace)**. Můžete nechat vybrané **defaultní hodnoty** (úhel 360 ° a 20 snímků).

4. Nyní svoji volbu potvrďte tlačítkem **OK**. Následně uložte animaci jako **animovaný gif** (Animated GIF images, **.gif**). Vytvořenou animaci pak můžete vkládat do vlastních materiálů, např. webových stránek.

Literatura

1. <http://www.acdlabs.com/>
2. http://www.ft.tul.cz/depart/knt/nanotex/Program%20ACD_k%20%20cviceni%20TNA_vizualizace%20molekul.pdf
3. http://www.vsch.tz/lam/new/chemsk_t_v10_CZa.pdf
4. http://fch.upol.cz/skripta/labt/chemsketch_kfc.pdf
5. www.kvic.cz/apps/ICeMSK/GetFile.aspx?src=Poradna&ID=83

Návod pro práci s programem ACD/ChemSketch

Verze 12, Free

Veronika Švandová, 2014

Tento dokument je publikován pod licencí [Creative Commons Uveďte autora-Neužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česká republika \(CC BY-NC-SA 3.0 CZ\)](#).